

ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ ВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ У ПРЕДШКОЛСКОЈ ПЕДАГОШКОЈ ИНТЕРАКЦИЈИ²³

Резиме: Комуникација има централно место и улогу у човековом животу, јер представља основ социјализације, интеграције и укључивања у друштво сваког појединца. Појам комуникације је данас у све чешћој употреби, управо због тога што она представља већи део који се човеку збива у току дана. Од најмлађег узраста дете се учи да комуницира, па је процес комуникације, повезан са процесом учења, нашао место у педагошкој науци и пракси. Циљ овог рада је да прикаже какав је значај комуникације, са акцентом на вербалну комуникацију у предшколској педагошкој интеракцији. Основни облик вербалне комуникације је разговор, а односи се на две комуникационе вештине: слушање и говор. Најделотворније је тзв. активно слушање које представља ваљано слушање, настојање васпитача да детету помогне у разрешавању примљених порука. Да би у томе успели, васпитачи морају да прихвате и поштују дететове осећаје. То су одлике емпатичног васпитача. У наставку рада, настојаћемо да анализирамо какве комуникационе компетенције треба да поседују носиоци васпитно-образовног процеса у предшколској установи.

Кључне речи: педагошка комуникација, вербална комуникација, педагошка интеракција.

Увод

Говорећи о комуникацији, незаобилазно је нагласити да корен речи долази од латинске речи *communicare*, што значи: саопштавати, општити. То је „процес којим се нешто чини заједнички, међусобно повезивање у заједницу и саобраћање људи међу собом“ (Педагошки лексикон, 1996). Под појмом *педагошка комуникација* подразумева се преношење, саопштавање, излагање, примање, једном речју, размена порука, као и успостављање односа, споразумевање, средства и начин опхођења међу учесницима у процесу учења и поучавања” (Сузић, 2003:254).

²³ Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта III 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Синоними за педагошку комуникацију су комуникација у настави, односно васпитно-образовна комуникација. Ова комуникација се остварује се у процесу васпитања и образовања, а циљ јој је преношење и стицање знања, као и развој личности. Према Јовановићу, „педагошко комуницирање се осмишљава и организује у циљу подстицања развоја и јачања личности васпитаника, усвајања нових знања, искустава и вредности (Јовановић, 2005:267). Налазимо да је у савременом друштву неизоставно проучавати појам комуникације, управо из разлога што она представља већи део који се човеку збива у току дана. Чак и у традиционалном васпитно-образовном раду, комуникација је била један од битнијих облика учења, јер се васпитање и образовање сводило на комуникацију.

С обзиром на то да дете од најмлађег узраста учи да комуницира, процес комуникације је повезан са процесом учења и нашао место у педагошкој и психолошкој науци. Интеракција почиње у најранијој доби сваког појединца, најпре у породици, а наставља се у предшколској уставнови, затим школи, као и у осталим друштвеним групама. Брајша је истицао да „човека чини човеком оно његово ЈА које настаје унутар интерперсоналних односа међу људима од најранијег детињства (према: Мустафичић, 2013:423). Аутор Шоу (Shaw, 1980:8) говорећи о важности интеракције и комуникације, као и о њеној повезаности истиче да „интеракција подразумева комуникацију, размену сигнала између људи који припадају групи. Она такође подразумева да је изван број ових сигнала перципиран и препознат на начин да сваки члан може доживети понашање, веровање, мишљење, вредности итд. других чланова групе.“ Сходно наведеном, неизоставно је споменути да се у педагошкој пракси, процес преношења порука не може одвијати без интеракције и обрнуто - при свакој интеракцији долази до неке врсте комуникацијског односа међу учесницима (Зукорлић, 2012:112).

Педагошка комуникација у предшколској педагошкој интеракцији

Васпитној делатности васпитач приступа осмишљено и унапред испланирано, па и комуникација постаје педагошка када се, условљена циљевима претходно специјално осмишљава и програмира од стране васпитача. Педагошка комуникација се одликује усмереношћу ка циљу, свесним постављањем циља, тежњом педагога да реши у процесу и резултату комуникације одређене научне, образовне, развојне и васпитне задатке (Лихачев, 2000: 238, према: Зукорлић, 2016: 95). Такође, комуникација између васпитача и васпитаника треба да буде осмишљена и реализована у складу са основним принципима васпитног рада и општим принципима успешног комуницирања.

Стога Јовановић наглашава аспекте успешног педагошког комуницирања: поруке које васпитачи шаљу треба да буду педагошки засноване и артикулисане; у садржајном погледу, поруке треба да буду у складу са могућностима деце, тј. да се знаковима којима комуницирају васпитач и деца дају иста значења; захтеви и задаци упућени деци треба да буду правилно одмерени; васпитачево опхођење према деци мора бити педагошки артикулисано и високоетично, а не строго формализовано, са одликама службеног, хладног и незаинтересованог односа (према: Јовановић, 2005).

Нивои интеракцијске повезаности у педагошкој комуникацији

Интеракција на релацији васпитач - дете подразумева њихово међусобно деловање где једни према другима заузимају ставове и обострано одређују понашање. Интеракција се јавља у најранијим годинама сваког појединца, најпре у породици, а затим се наставља и у школи, пријатељским групама, друштвеним организацијама итд.

Нивои интеракцијске повезаности у педагошкој комуникацији који владају између ученика и наставника могу се применити и на предшколском узрасту. Наиме, према Братанићу (1990), нивои интеракцијске повезаности у педагошкој комуникацији су:

- физичка присутност - успостављање комуникацијских односа невербалним знацима на основи присутности (поглед, израз лица, положај тела итд., имају одређено значење за децу);

- акцијско-реакцијско комуницирање – када васпитач поставља питања, деца одговарају. Овај ниво интеракцијске повезаности не укључује динамичку међусобну зависност.

- емпатијско комуницирање – бар један учесник комуникације емпатијски комуницира с другима. Најчешће је то васпитач који, познајући понашање деце, емпатијски им прилагођава начин комуницирања и васпитно делује на њих.

- дијалог – односи се на обострано емпатијско комуницирање. Представља највиши ниво интеракцијске повезаности у комуникацији. У дијалогу долази до наизменичног и реципрочног преузимања улога, међусобног уживљавања у положај других, као и сагледавање проблема у очима других, а не само властитим. Исход је такав да комуницирајући с другима деца умеју емпатијски да саслушају, поставе се у положај другог лица и проблем сагледају из његове перспективе, чиме се остварује идеал људске комуникације, а то је дијалог (према: Братанић, 1990:99).

Вербална комуникација у предшколској педагошкој интеракцији

Основни облик вербалне комуникације је разговор, а односи се на две комуникационе вештине: слушање и говор. Најделотворније је тзв. активно слушање. Активно слушање је ваљано слушање, настојање васпитача да детету у разрешавању примљених порука. Да би помогли детету да се носе са својим емоцијама, васпитачи треба да прихвате и поштују ученикове осећаје. То су одлике емпатичног васпитача. Дакле, емпатичан васпитач ће прихватити дете као личност и адекватним васпитним методама и поступцима помоћи ће да се дете развије у жељеном правцу. Развијена емпатијска способност васпитача посебно се истиче у интеракцији васпитач - дете.

Вербална комуникација се одвија кроз одређене фазе и то: прва фаза вербалне комуникације је намера, друга фаза је формулација мисли, а трећа фаза је прелазак мисли у вербални исказ које се остварује говором. Неизоставно је споменути да када кажемо карактеристике интеракције и квалитет комуникације и интерперсоналних односа између васпитача и детета и између деце у оквиру групе, тада говоримо о клими која влада у предшколској групи. Позитивним деловањем васпитача ствара се позитивна атмосфера, односно клима у групи која је заснована на реду у којој деца сама себе поштују, уважавају и прихватају ауторитет васпитача. Ипак, успостављање реда није нимало лак задатак ако се узме у обзир да васпитач не ради са једним, већ са групом деце од којих веома често сви нису усмерени и концентрисани на васпитача.

Дакле, васпитач се налази пред тешким задатком да анимира, заинтересује сву децу, успостави комуникацију а да при томе користи само једну прихватљиву методу, а то је метода сарадничке комуникације (према: Радојевић и Компировић, 2018:283). У супротном исход је такав да долази до некреативне комуникације, која не води ка стварању повољне психосоцијалне климе нити ка подстицању развоја комуникационих компетенција.

Многи методичари, као и дидактичари (Вилотијевић, 1999; Стевановић, 2004; Богнар, Матијевић, 2005; Шеховић, 2012), дају упутства на који начин треба формирати питање да би се на њега добио прави одговор, као и каква питања треба избегавати. Сагласни смо са мишљењем појединих аутора (Продановић и Ничковић, 1974) који сматрају да питања у непосредном дијалогу морају да буду приступачна деци и терминолошки саображена посебностима наставних подручја, логично формулисана, ослобођена свих речи које збуњују и које су непотребне.

Закључак

Квалитетна комуникација са децом на предшколском узрасту је један од показатеља да је васпитачу стало до напретка деце. Тиме се јача њихово самопоуздање, а крајњи исход је повећање ефикасности и квалитета у едукацији. Интеракција на релацији васпитач – дете догађа се и пре и након ангажовања деце у активности, кад деца нешто питају, када васпитач даје одговор, током слободних активности, дакле, увек. Васпитач се мора потрудити да се деца у групи осећају лепо, да прихвати свако дете, да успешно комуницира са њим, да му помаже, храбри га и ствара осећај поверења у групи.

На овај начин се ствара група у којој се деца осећају сигурно, без икаквих стега и страхова. Сходно наведеном, закључујемо да васпитач мора непрестано да гледа, слуша, осећа, види, примети, посматра, мисли, закључује и тражити знакове да ли дете жели и да ли може да комуницира. Можемо закључити да од успешне комуникације на релацији васпитач - дете зависи успешност васпитно-образовног процеса. Дакле, комуникација може бити показатељ општег стања васпитно-образовних активности, њених својстава, али и један од фактора њихове ефикасности.

Литература

- Братанић, М. (1990). *Микропедагогија – интеракцијско-комуникацијски аспект одгоја*. Загреб: Школска књига.
- Зукорлић, М. (2012). Карактеристике ефикасне педагошке комуникације. *Иновације у настави*, XXV, 2012/1, стр. 112-119.
- Зукорлић, М. (2016). Педагошка комуникација у функцији развоја социјалне компетенције ученика. *Иновације у настави*, 29(1), 92–104.
- Јовановић, Б. (2005). Школа и васпитање. Јагодина: Учитељски факултет.
- Мустафицић, Н. (2013). *Вербална и невербална комуникација као најзначајнији фактор у квалитетној интеракцији ученик-наставник*. Научно-стручни скуп са међународним учешћем "КВАЛИТЕТ 2013", Зеница: Neum.
- *Педагошки лексикон* (1996). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
- Продановић, Т., Ничковић, Р. (1974). *Дидактика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Радојевић, Т., Компировић, Т. (2018). Психосоцијална клима и њен утицај на развој комуникационих компетенција ученика. *Зборник радова филозофског факултета, Косовска Митровица* 48(1), 279-298.
- Сузић, Н. (2003). *Ефикасна педагошка комуникација*. Београд: Образовна технологија.
- Shaw, M. E. (1980). *Group dynamics*. New York: McGraw-Hill.

**Aleksandra Andrić, Tamara Dobrić
Ilinka Muškić Popović**

CONCEPT AND THE IMPORTANCE OF VERBAL COMMUNICATION IN PRESCHOOL PEDAGOGICAL INTERACTION

Summary: Communication has a central place and role in human life, because it represents the basis of socialization, integration and inclusion in the society of each individual. The concept of communication is nowadays more and more frequent, precisely because it represents the greater part of the human being in the course of the day. From the youngest age, the child learns to communicate, so the communication process associated with the learning process has found a place in pedagogical science and practice. The aim of this paper is to show the importance of communication, with emphasis on verbal communication in preschool pedagogical interaction. The basic form of verbal communication is conversation, and it relates to two communication skills: listening and speaking. The most effective is the so-called. active listening. Active listening is a good listening, an endeavor of the educator to help the child and help himself in resolving the received messages. In order to succeed, educators must accept and respect the feelings of the child. These are the qualities of the empathic educator. In addition, we will try to analyze what communication competencies should be possessed by the carriers of the educational process in the preschool institution.

Key words: pedagogical communication, verbal communication, pedagogical interaction.